

Міністерство освіти і науки України
Львівський інститут економіки і туризму

**«РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОТУРИЗМУ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

*Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих вчених та студентів*

(25 лютого 2016 р.)

Львів
2016

Міністерство освіти і науки України
Львівський інститут економіки і туризму

ББК 75.81

«Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи» : [Текст] : Зб. матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 25 лютого 2016 р.) / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму. — Львів : ЛІЕТ, 2016. — 300 с. — 100 пр.

У збірнику матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених висвітлюються проблемні питання, пов'язані із визначенням поняття «етнічний туризм», його місця у структурі туризму. Статті учасників конференції окреслюють здобутки, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку етнотуризму в Україні та світі; аналізують основні ресурси етнічного туризму з метою залучення їх до формування якісного туристичного продукту України.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, фахівців сфери туризму, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів.

ОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Львівський інститут економіки і туризму

Департамент міжнародного співробітництва та туризму ЛОДА

Управління туризму ЛМР

Львівська асоціація розвитку туризму

УПОРЯДНИКИ:

Бочан І. О. — ректор ЛІЕТ, д. е. н., професор, голова оргкомітету;

Паньків Н. Є. — проректор з науково-педагогічної роботи і туризму, к. б. н.;

Цимбала О. С. — завідувач музейного комплексу

Василишин-Грицина Т. М. — літературний редактор

Рекомендовано до друку

Вченою радою Львівського інституту

економіки і туризму (протокол № 4 від 03. 02. 2016 р.)

© Львівський інститут
економіки і туризму, 2016
© Автори статей, 2016

ЗМІСТ

<i>Бочан І. О.</i> Вступне слово про етнотуризм	6
<i>Алешугіна Н. О.</i> Етнокультурні ресурси: сутність, класифікація, значення для розвитку туризму	8
<i>Анісімович-Шевчук О. З., Свинчук М. В.</i> Політико-комунікаційні аспекти етнотуризму	15
<i>Бегей О. І.</i> Розвиток етнотуризму в Жидачівському районі: стан та перспективи.....	23
<i>Берест Р. Я.</i> Етнографічні особливості і перспективи розвитку туризму у Карпатському регіоні України	29
<i>Бучко Ж. І.</i> Буковина етнотуристична: можливості та тенденції для транскордонного туризму	37
<i>Гаврилюк А. М.</i> Український етнічний туризм як тренд національно-патріотичного виховання студентської молоді	43
<i>Гбур А. М.</i> Історико-культурна спадщина Бойківщини у музейних колекціях	54
<i>Головко О. М., Чорій М. В.</i> Сучасні тенденції використання традицій та етнічних кухонь у готельно-ресторанній сфері Закарпатської області	64
<i>Голуб М. О.</i> Методичні основи вибору туристичних ресурсів для розвитку етно- та еко- туризму	70
<i>Дехтяр Н. А.</i> Етнографічний туризм у контексті відновлення інтересу до національної культури	76
<i>Дорош Ю. С.</i> Традиції святкування Різдва як туристичний бренд м. Львова	85
<i>Зеленко О. О., Шепелєва Н. В.</i> Порівняльна характеристика регіонів України в контексті розвитку етнотуризму	93
<i>Карпенко Ю. В., Гвоздик Т. О.</i> Етнографічний туризм як інноваційна форма збереження та відродження історико-культурної спадщини регіону	101
<i>Клапчук М. В.</i> Музеї Делятинщини як основа для розвитку етнотуризму в регіоні	108
<i>Костючик С. В., Герасимчук Л. В.</i> Інноваційно-інвестиційний механізм розвитку туристичної індустрії в Україні	113

<i>Кучинська І. В.</i> Народні ремесла та художні промисли Карпатського регіону як важлива складова регіонального туристичного продукту	119
<i>Кушнірчук-Ставнича О. М., Дубецька Т. В.</i> Інвестиційна підтримка розвитку етнотуризму на Гуцульщині	134
<i>Литовченко І. В., Ключко Є. Д.</i> Етнографічний туризм як засіб підвищення туристичної атрактивності Полтавщини	140
<i>Логвин М. М., Самченко Ю. В.</i> Національно-етнічні характеристики населення ЄС як фактор розвитку етнічного туризму	146
<i>Лозинський Р. М.</i> Наукова спадщина Архипа Данилюка як джерело інформації для формування етнічних й етнографічних турів	153
<i>Луців Н. В., Караман О. М.</i> Борщівська вишивана сорочка — товарний бренд Тернопільщини	160
<i>Матлай Л. С.</i> Національна кулінарна дипломатія у формуванні позитивного іміджу України	168
<i>Муравська С. В.</i> Етнічні фестивалі як способи промоції корінного туризму в Україні	174
<i>Корнелюк С. В., Нетробчук І. М.</i> Етнофестивалі у Волинській області	180
<i>Орлова М. Л., Арабаджи В. Г.</i> Гагаузький етнічний фестиваль «Хедерлез»: концепція проведення	189
<i>Паньків Н. Є.</i> Сучасні тенденції ринку етнічного туризму в Україні	197
<i>Підцерковна К. В.</i> Етнофестивалі Луцька як засіб популяризації етнічної культури	204
<i>Побігун О. В.</i> Вишиванкові паради як засіб популяризації етнічної культури	212
<i>Редько В. Є.</i> Місце етнотуризму у формуванні туристичного іміджу Дніпропетровської області	219
<i>Родненко К. В.</i> Використання об'єктів історико-культурної спадщини для розвитку етнотуризму в Харківській області	225
<i>Саркісян Г. О.</i> Розробка проекту етнотуристичного розважального готельно- ресторанного комплексу в с. Холодна Балка Одеської області	232
<i>Семеніхіна В. В.</i> Унікальність решетилівської вишивки як складова розвитку етнотуризму Полтавської області	241

УДК 338.48:39

Карпенко Ю. В., Гвоздик Т. О.

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДРОДЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ РЕГІОНУ

У статті розкрито поняття етнографічного туризму, поданий аналіз існуючої термінології. Визначені основні риси організації етнографічного туризму та проаналізовані перспективи розвитку на прикладі Державного музею-заповідника українського гончарства.

Ключові слова: етнос, етнографічний туризм, етнічний туризм, ностальгічний туризм, фольклорно-етнографічний туризм, музей-заповідник.

Туризм є невід'ємною частиною соціокультурної життєдіяльності, являє собою імпульс для пошуку і розвитку нових граней у національній, історичній та художній культурі. Культурне самовираження народу, його історія, традиції, звичаї завжди викликали і викликають інтерес у туристів. Познайомитися з культурою і звичаями якій-небудь місцевості допомагає етнографічний туризм, якому останнім часом приділяється підвищена увага. Такий інтерес пояснюється, тим, що в наш час, народ все більше прагне до самоідентифікації, пошуку і освоєння своїх етнічних коренів.

Метою дослідження є розкриття існуючих поглядів на зміст терміну «етнографічний туризм», аналіз наявних об'єктів етнографічного туризму та перспектив його розвитку в регіоні.

Дослідження наукової літератури з даної проблематики засвідчили, що термін «етнографічний туризм» є мало вживаним. Найчастіше зустрічається термін «етнічний туризм», та синоніми даного виду туризму: етнокультурний, фольклорно-етнографічний, екологічний, аборигенний. В Україні дана ситуація, на нашу думку, обумовлена відсутністю даної категорії у нормативно-правовій базі, так у Законі України «Про туризм» [1] даний вид туризму відсутній, але близькими за змістом та наповненням є культурно-пізнавальний та сільський туризм.

Теоретико-методологічні аспекти формування категорії «етнографічний туризм» широко представлені у дослідженнях вітчизняних вчених. Так, І. А. Волков наводить наступне визначення категорії «етнічний туризм»: поїздки, що організуються до регіонів проживання нечисленних народів, які не мають власної державності або

національно-адміністративної автономії у складі інших держав [2, с. 113]. Н. А. Петрик, О. С. Чубрей під етнічний туризм розуміють «туристичну подорож, що має на меті ознайомлення та пізнання певного етнокультурного середовища з його самобутніми особливостями, традиціями, промислами, побутом, культурою» [3, с. 151]. На думку Т. С. Пархоменко, «етнічний туризм задовольняє потребу у підкріпленні національної ідентичності людини, її національної тожності, тобто включеності в певну соціальну спільноту на підставі спільного походження, ототожнення з певною культурою» [4, с. 63]. Тобто, ці дослідники визначають ціллю етнографічного туризму — відвідування етнографічного об'єкту для пізнання культури, побуту, архітектурних пам'яток певного етносу.

Наводячи дефініції даної категорії, М. П. Мальська та В. В. Худо зазначають, що сільський туризм це ознайомлення з народною культурою — піснями, танцями, кухнями, звичаями та обрядами, центрами народних художніх промислів та відвідування місць пов'язаних з життям та творчістю видатних людей [5, с. 30]. Дискусійним, є визначення В. Ф. Кифяка [6, с. 84], який визначає етнічний туризм, як поїздки з метою побачень із рідними та близькими, а П. Р. Пуцентейло [7, с. 79] наводячи схоже за змістом трактує його як ностальгічний туризм. Вдалим, з точки зору даного дослідження, є визначення даної категорії наведене В. Ф. Кифяком: сільський туризм — тимчасове переміщення туристів у сільську місцевість задля ознайомлення з місцевим способом життя, культурою, традиціями, звичаями.

Але усі наведені означення є дефініціями одного з перших тлумачень категорії «етнічний туризм» американського вченого В. Сміта (1977 р.), який визначив мету даного різновиду туризму як «пізнання глибинних традицій екзотичних народностей та включає відвідування їх домівок та поселень, спостереження за обрядами» [8].

Найбільш точним, на наш погляд, є використання терміну «етнографічний туризм», що системно відображає сутність даного явища, оскільки розглядає не тільки можливість знайомства з історико-культурної спадщиною всіх народностей країни, але і можливості її дослідження для зацікавлених осіб. Іншими словами він є формою пізнання історико-культурної спадщини певного регіону.

«Етнографічний туризм» походить від слова «етнографія». Етнографія — це наука, що вивчає народи, їх побут і культуру. Основним методом етнографії є безпосереднє спостереження побуту і звичаїв народів земної кулі, їх розселення та культурно-історичні взаємини, з подальшим їх аналізом. Етнографія класифікується наступним чином: географічна, антропологічна, господарчо-побутова та лінгвістична.

Оскільки етнографія вивчає сучасні народи не тільки в їх існуючому, але і в їх історичному та культурному розвитку, етногенезі та історії становлення соціальних інститутів, то використовуються також і письмові та речові джерела. Якщо етнографічний туризм розглядає можливість знайомства з культурою різних народів світу, то етнокультурний туризм в даному випадку слід розглядати як різновид етнографічного туризму.

Об'єктом етнографічного туризму є культурно-історичний об'єкт, що містить інформацію про етнічні прояви традиційно-побутової культури. Етнографічний об'єкт необхідно розглядати як систему ознак, що характеризують культуру етносу в поєднанні його оригінальних і специфічних конкретних форм. Зазвичай виділяють наступні категорії об'єктів, що відносяться до етнографічних:

- пам'ятки архітектури, виконані в традиційному для етносу стилі і пов'язані з певним періодом в культурному житті етносу;
- культові споруди, що відображають конфесійну приналежність представників того чи іншого етносу;
- некрополі, кладовища з традиційними написами на рідній мові;
- традиційні житла з традиційним для даного етносу інтер'єром, оздобленням, набором традиційних предметів побуту;
- поселення, що зберегли «етнічний тип», в місцях компактного проживання представників того чи іншого етносу;
- побутові об'єкти, відповідні традиційному господарському типу;
- місця проведення народних свят за участю фольклорних ансамблів і використанням традиційного одягу;
- місця відродження народних промислів і традиційних занять;
- етнографічні музеї, виставки, комплекси етнографічних предметів;
- археологічні об'єкти, що мають етнічну специфіку [9, с. 86].

Етнографічний туризм існує в багатьох країнах. Зазвичай, етнотури включають в себе відвідування поселень, що зберегли особливості традиційної культури і побуту певних народів. Такі поселення можуть бути реально існуючими або демонстраційними, вони бувають як постійні й тимчасові. У цьому плані особливе значення набувають етнографічні музеї, у тому числі і музеї під відкритим небом, які включають в себе традиційні архітектурні будови, предмети побуту, зразки декоративно-прикладного мистецтва. На базі таких музеїв туристи можуть познайомитися з різними обрядами і народними традиціями.

Вдалим прикладом такого музею є створений у 1986 р. в смт. Опішне Полтавської обл., за дорученням Ради Міністрів України, засновано Музей гончарства. Через три роки прийнято урядову постанову про формування на його базі Державного музею-заповід-

ника українського гончарства — етномистецтвознавчого науково-дослідницького і культурно-освітнього закладу, національної гончарської скарбниці України. Нині музей-заповідник постає Всеукраїнським центром дослідження, збереження й популяризації гончарської спадщини України.

У смт. Опішному сформувався чисельний науковий колектив, інтелектуальний потенціал якого в сфері дослідження гончарства не має рівних в Україні. Зокрема, науковими співробітниками розробляються 22 наукові теми з найрізноманітніших проблем археології, історії, етнографії, мистецтва та технології кераміки. До його діяльності причетні провідні вчені в даній галузі знань. Куратором Центру спеціальних методів дослідження кераміки є відомий у світі дослідник східноєвропейського гончарства, д. і. н. О. Бобринський. Музей підтримує творчі і наукові зв'язки з найбільшими керамічними музеями США, Франції, Великобританії, Іспанії, Португалії, Нідерландів, Німеччини, Бельгії, Італії, Швейцарії та інших країн, Міжнародною академією кераміки в Женеві, Європейським центром світової кераміки в Гертогенбоші. Музей-заповідник виступив ініціатором створення Міжнародної асоціації музеїв кераміки.

Діяльність музею-заповідника спрямована на збирання польових матеріалів, формування колекцій, наукове вивчення та популяризацію українського гончарства. У даний час заклад не має постійної експозиції — новітні будівлі проєктуються. 1995 р. відкрито Науково-дослідницький центр музею-заповідника, аналогів якому немає в жодному іншому музейному закладі як України, так і поза її межами. У його складі функціонують наступні підрозділи:

- центр досліджень українського гончарства — ініціатор проведення наукових експедицій з метою вивчення гончарства, збирання творів кераміки. Здійснюються археологічні розкопки. Зібрані матеріали проходять наукове опрацювання. У даний час фондіві колекції представляють здобутки гончарних осередків України від найдавніших часів до наших днів. Склалася унікальна збірка глиняної іграшки. Формується колекція зарубіжного гончарства. Опрацьовуються наукові теми, влаштовуються наукові конференції та семінари з проблем українського гончарства;
- центр спеціальних методів дослідження кераміки — у межах України унікальний осередок палеоетнографічних, фізико-хімічних аналізів кераміки з використанням комп'ютерних технологій та електронного мікроскопа. Саме тут розробляється методика технологічно-лабораторних студій археологічної кераміки. Формується комп'ютерний банк даних української керамохронології;

— центр інформації та джерелознавства українського гончарства.

Гончарська книгозбірня України — Республіканська спеціалізована бібліотека. Найбільша в Україні збірка літератури з проблем українського та світового гончарства. Багата колекція літератури поч. ХІХ–ХХ ст. Поважний фонд видань української діаспори.

Національний архів українського гончарства — займається пошуком та збереженням писемних документів, пов'язаних з історією гончарства. Формуються персональні фонди дослідників, майстрів-гончарів та художників-керамістів; колекції періодичних публікацій, документів організацій, пов'язаних з гончарством. Спеціалізується на пошуку та збереженні аудіовізуальних матеріалів, що висвітлюють історію гончарства, особливості виробництва, форм та орнаментики керамічних виробів, традиційний побут майстрів. Найбільша в Україні збірка відеофільмів про гончарні центри України та технологію гончарного виробництва світу. Формується комп'ютерний банк даних;

— основним завданням Аудіовізуальної студії є фільмування та збереження найважливіших сучасних подій українського та світового гончарства, запис на відео- та аудіоносії відомостей про життя та творчість майстрів-гончарів, художників-керамістів; фільмування виставок, виробничих процесів гончарних підприємств, навчальних закладів, майстерень окремих художників, музею;

— Національна галерея української монументальної скульптури формується на території Науково-дослідницького центру українського гончарства з 1997 р. Основу складають твори монументальної кераміки, що створюються визначними українськими гончарями, художниками-керамістами, скульпторами під час престижних щорічних Національних симпозіумів гончарства, симпозіумів монументальної кераміки;

— центр збереження мистецьких традицій (Галерея просто неба єдина в Україні. Меморіальний музей-садиба славетної гончарівни О. Селюченко, Меморіальний музей-садиба гончарської родини Пошивайлів, Меморіальний музей-садиба філософа й колекціонера опішненської кераміки Л. Сморжа, Музей мистецької родини Кричевських);

— видавництво «Українське Народознавство»;

— центр розвитку духовної культури (дискотекст, масова бібліотека, виставкова зала, мистецька крамниця). Планується формування Гончарського етнопарку (експозиції просто неба традиційного побуту українських гончарів) [10].

На території музею-заповідника регулярно проводяться національні свята. Їх головне завдання — відтворення і збереження для майбутніх поколінь самобутньої культури населення Полтавщини, тобто актуа-

лізація насамперед нематеріальної складової культурної спадщини.

Як бачимо, Державний музей-заповідник українського гончарства відіграє важливу роль у збереженні і трансляції традиційної культури. У музею накопичений великий досвід у розробці та реалізації етнотуристичних програм. Важливим є те, що співробітники музею актуалізують як матеріальне, так і нематеріальна культурна спадщина корінних жителів регіону. Вони проводять комплексні заходи, в яких задіяні всі види культурної спадщини та в які залучені різні категорії відвідувачів.

У зв'язку з цим актуальними є питання включення в регіональні туристичні продукти об'єктів культури та історії; організації зустрічей з носіями культурної спадщини безпосередньо в місцях їх проживання; координації діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та зацікавлених суб'єктів господарювання. Для цього необхідно провести аналіз етнографічних ресурсів регіону і встановити можливості його розвитку. Розвиток етнографічного туризму сприяє розвитку супутніх сфер послуг: виробництва сувенірів, будівництву засобів розміщення туристів, послуг харчування. У підсумку етнографічна складова внутрішнього туризму регіону позитивно позначиться на виробництві, фермерському господарстві, традиційних промислах і ремеслах.

Таким чином, просування етнотуризму в регіоні дозволить вирішити економічні та соціальні проблеми, пов'язані з:

- ефективним використанням туристичних та місцевих сировинних ресурсів;
- створенням додаткових робочих місць;
- зміцненням фінансової стабільності місцевих бюджетів, а також із збереженням і відродженням історико-культурної спадщини.

Література

1. Про туризм: Закон України від 18.11.2003 р. № 1282-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Волков И. А. Этнокультурный туризм в Крыму: сущность и факторы развития / И. А. Волков // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. — Серия «Экономика и управление». — 2009. — Т. 22 (61). — № 2. — С. 111–120.
3. Петрик Н. А. Становлення та розвиток етнічного туризму (на прикладі міграційних процесів Лемківщини в середині ХХ ст.) / Н. А. Петрик, О. С. Чубрей // Науковий вісник Чернівецького університету. Географія. — 2011. — Випуск 672–673. — С. 151–155.
4. Філософія туризму: навчально-методичний посібник / В. С. Пазенок, В. К. Федорченко. — К.: Кондор, 2004. — 268 с.
5. Мальська М. П. Туристичний бізнес: теорія і практика. Навчальний посібник / М. П. Мальська, В. В. Худо. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 424 с.
6. Кифяк В. Ф. Організація туризму: навчальний посібник / В. Ф. Кифяк. — Чернівці: Книги-XXI, 2008. — 344 с.

7. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємства. Навчальний посібник / П. Р. Пуцентейло. — К.: Центр учбової літератури. — 2007. — 300 с.
8. Bulter R. Tourism and Indigenous Peoples / R. Bulter, T. Hinch. — London: ITBP, 1996. — 134 p.
9. Киросова Т. А. Этнографическая составляющая внутреннего туризма как составляющая инновационного развития Республики Коми / Т. А. Киросова, Е. И. Шубница // Финно-угорский мир. — 2011. — № 2/3. — С. 86–89.
10. Офіційний сайт Державного музею-заповідника українського гончарства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.opishne-museum.gov.ua/>

Karpenko Yu. V., Gvozdik T. O.

**ETHNOGRAPHIC TOURISM AS INNOVATIVE FORM
OF MAINTENANCE AND REVIVAL OF HISTORICAL
AND CULTURAL REGION HERITAGE**

The concept of ethnographic tourism, given analysis of existent terminology, is exposed in the article. Certain basic lines organization of ethnographic tourism and analyzed prospects of development are on the example of State museum-reserve of the Ukrainian ceramics.

Keywords: ethnos, ethnographic tourism, ethnic tourism, nostalgic tourism, folklore-ethnographic tourism, tourism, museum-reserve.